

# Nobelprijs voor Economie een open deur?

De Nobelprijs voor de Economie werd op 12 oktober toegekend aan de politcoloog Elinor Ostrom en de econoom Oliver Williamson uit de Verenigde Staten. Onafhankelijk van elkaar doen deze wetenschappers onderzoek naar de regels van het economische spel en hoe die van invloed zijn op het gedrag van burgers en bedrijven. Beiden gaan ervan uit dat regelgeving, eigendomsverhoudingen, de organisatievorm van producenten en consumenten, de rol van informatiekanaalen, de karakteristieken van een goed en de vormen van overheidsingrijpen een cruciale rol spelen in dat gedrag en in de uitkomsten daarvan.

Kortom, instituties zijn van belang. Dat lijkt een typisch geval van een 'open deur', zullen vele Energie Nederland-lezers nu denken. Waarom is dat zo bijzonder? En waarom dan een Nobelprijs voor het intrappen daarvan? En wat betekent dat nou voor onze visie op energie?

De aandacht voor de rol van 'instituties' is tot nu toe niet echt een onderdeel van de standaard economische wetenschap. Na Adam Smith heeft die zich vooral gericht op het ontwikkelen van formele modellen van het gedrag van individuele actoren, de producenten en consumenten, die zich op rationele wijze gedroegen op goed functionerende markten waar goederen verkocht en gekocht werden en waar alle actoren op basis van hun volledige inzicht de voor hen meest voordelige beslissing konden nemen. Zij besluiten goederen aan te



Door  
Aad Correljé

bieden en te kopen in hoeveelheden en tegen prijzen die hun winst of hun nut maximaliseren. Als producenten dat onhandig doen, delven ze het onderspit en verdwijnen ze van de markt en dan komen er nieuwe, meer efficiënte voor in de plaats.

Soms, onder bepaalde omstandigheden, werken die markten niet omdat grote ondernemingen te dominant zijn. Dan is er sprake van marktmacht en marktimperfecties. In dat geval dient een overheid ervoor te zorgen dat die marktmacht ingetoomd wordt. Ook kan het zo zijn, dat er geen goed werkende markt is voor een bepaald goed of een dienst, bijvoorbeeld omdat de eigendomsrechten niet eenduidig te bepalen zijn. Dan is er sprake van marktfalen. De voor de hand liggende oplossing bestaat dan uit het toewijzen van eigendomsrechten (en plichten) of het instellen van een publieke onderneming die het algemeen belang behartigt. Kortom, traditionele economen gaan uit van actoren die winsten en nut maximaliseren door op de markt efficiënte transacties aan te gaan.

Institutionele economen, zoals Williamson, stellen echter dat aanbieders en vragers niet altijd in staat zijn om de voor hen meest voordelige beslissing te nemen op de markt. Er kunnen verschillen bestaan tussen de in-

formatie van de actoren en de manier waarop ze die gebruiken in het aangaan van transacties met anderen. Er moeten kosten gemaakt worden om informatie te verwerven en die te verwerken. Bovendien moet er onderhandeld worden om de risico's en onzekerheden in contracten vast te leggen. Ook moeten er maatregelen getroffen worden om die contracten af te dwingen. Deze onzekerheden leiden tot zogenoemde transactiekosten voor vragers en aanbieders en belemmeren dus het functioneren van de markt pur sang.

De institutionele economie heeft de Nobelprijs gekregen, omdat zij zich juist richt op de regels die nodig zijn om de actoren het spel te laten spelen. Transacties van goederen en diensten kenmerken zich door een bepaalde mate van onzekerheid over de uitkomst voor de partijen en door verschillen in afhankelijkheid en informatieasymmetrie bij de vragers en de aanbieders. Afhankelijk van het goed en de omgeving waarin het geproduceerd en geconsumeerd wordt, bestaat er dus variatie in de manier waarop transacties het meest efficiënt georganiseerd kunnen worden. En daarmee worden contracten, regelgeving, eigendomsverhoudingen, organisatievormen en de rol van informatiekanaalen van cruciaal belang in het marktgedrag van actoren.

Voor de organisatie van de energiesector maakt deze institutionele zienswijze een wereld van verschil. De standaardeconoom streeft primair naar het tot stand brengen van de theoretisch geformuleerde randvoorwaarden voor een ideale efficiënte markt. Dit is duidelijk zichtbaar in het huidige marktwerkingsbeleid in de energiesector. De institutionele econoom zal echter op zoek gaan naar karakteristieken van de keten van transacties in het energiesysteem. Afgaand op de mate van afhankelijkheid tussen de betrokken partijen en de onzekerheden rond transacties en investeringen, zal hij uitspraken doen over de beste vorm van organisatie van de transactie: binnen één bedrijf, via langetermijncontracten of via de spotmarkt. Of misschien wel binnen een door de overheid gecoördineerd systeem.

De energie-industrie kent tal van onzekerheden aan vraag- en aanbodzijde, een sterke afhankelijkheid tussen de productie, het transport en het verbruik en een sterke tendens tot overheidsinterventie vanwege de publieke waarden, zoals duurzaamheid en voorzieningszekerheid. Toch wordt het huidige energiebeleid vrijwel geheel bepaald door het streven naar goed functionerende markten, want dan zal alles goed komen. De inzichten van Williamson en Ostrom geven echter aan dat dit niet altijd het geval zal zijn. De grote waarde van deze visie op de economie ligt in de analyse van problemen rond bepaalde transacties en in het suggereren van mogelijke alternatieve uitwegen, zonder a priori te stellen dat de markt deze zal oplossen. ■

*Aad Correljé is universitair hoofddocent Economie van Infrastructuren aan de TU Delft en verbonden aan het Clingendael International Energy Programme.*